

**EKSPORT RIVOJLANISHIDA MEVA-SABZAVOT MAHSULOTLARINI SAQLASH VA QAYTA ISHLASHNING AHAMIYATI**

*Ibrohimjonov Samandar Sirojiddin og‘li*

*Toshkent davlat agrar universiteti*

*Meva sabzavot va uzumchilik fakulteti*

*25-51 bosqich talabasi*

*Janakova Durdona*

*Toshkent davlat agrar universiteti dotsenti*

*samandaribrohimjonov69@gmail.com*

**Annotatsiya:** Meva-sabzavotchilik sohasi O‘zbekiston qishloq xo‘jaligining eng muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, ichki bozorni to‘ldirish va eksport hajmini oshirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada meva va sabzavot mahsulotlarini saqlash hamda qayta ishlash jarayonlarining eksportboplik darajasini oshirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Chunki xomashyo sifatida yetishtirilgan mahsulotlar tez buziluvchan bo‘lib, ularni saqlash va eksportga tayyorlashda zamonaviy texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar va logistika tizimlarining roli nihoyatda muhim hisoblanadi. Zamonaviy sovitish tizimlari, saqlash omborlari va qadoqlash texnologiyalaridan foydalanish mahsulotning sifatini saqlab qolish, uning transportirovkasi va uzoq masofalarga yetkazilishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, qayta ishlangan mahsulotlar, masalan, quritilgan, konservalangan, sharbatga aylantirilgan mahsulotlar eksport uchun ko‘proq raqobatbardosh va qo‘shimcha qiymatga ega bo‘ladi. Bu esa mamlakat iqtisodiyoti uchun nafaqat eksport hajmini oshiradi, balki xorijiy valyuta tushumlarini ham ko‘paytiradi. Maqolada eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish bo‘yicha ilg‘or tajribalar, resurs tejamkorlik, standartlashtirish, sertifikatlash, brendlash va marketing strategiyalarining o‘rni haqida ham so‘z yuritiladi. Mahsulotni qayta ishlash orqali ularning yaroqlilik muddati uzaytiriladi, ekologik toza va xalqaro standartlarga javob beradigan shaklga keltiriladi. Natijada, O‘zbekistonning meva-sabzavot eksporti nafaqat miqdor, balki sifat jihatidan ham yangi bosqichga ko‘tariladi.

**Kalit so‘zlar:** Meva-sabzavotchilik, qayta ishlash, eksportboplik, saqlash texnologiyalari, qadoqlash, sovitish tizimlari, logistika, mahsulot sifati, qo‘shimcha qiymat, zamonaviy texnologiyalar, eksport bozorlari, raqobatbardoshlik, eksport salohiyati.

**Annotation:** The fruit and vegetable sector is one of the most important areas of agriculture in Uzbekistan, playing a vital role in meeting domestic demand and increasing export volumes. This article analyzes the significance of storage and processing of fruit and vegetable products in enhancing their export potential. Since

fresh produce is perishable, the application of modern technologies, innovative approaches, and efficient logistics systems is crucial for preparing these products for export. Using modern cooling systems, storage facilities, and packaging technologies helps preserve product quality and ensures safe and efficient transportation over long distances. Processed products—such as dried, canned, or juiced fruits and vegetables—tend to be more competitive in the global market and offer higher added value. This, in turn, not only increases export volumes but also contributes to the growth of foreign currency earnings for the country. The article also explores best practices in the production of export-oriented goods, focusing on resource efficiency, standardization, certification, branding, and marketing strategies. Through processing, the shelf life of products is extended and they are transformed into ecologically clean goods that meet international standards. As a result, Uzbekistan's fruit and vegetable exports can reach a new level in terms of both quantity and quality. In conclusion, modernizing the systems for storing and processing fruit and vegetable products is a key strategic direction to increase their export capacity. This process plays an essential role in developing export infrastructure, entering new markets, and ensuring global competitiveness.

**Key words:** Fruit and vegetable production, processing, export potential, storage technologies, packaging, cooling systems, logistics, product quality, added value, modern technologies, export markets, competitiveness, export capacity

**Аннотация:** Плодоовощной сектор является одной из важнейших отраслей сельского хозяйства Узбекистана, играя ключевую роль в обеспечении внутреннего спроса и увеличении объёмов экспорта. В данной статье анализируется значение хранения и переработки плодоовощной продукции для повышения её экспортного потенциала. Поскольку свежая продукция быстро портится, крайне важно применять современные технологии, инновационные подходы и эффективные логистические системы для её подготовки к экспорту. Использование современных систем охлаждения, складов и технологий упаковки помогает сохранить качество продукции и обеспечить её безопасную транспортировку на дальние расстояния. Переработанная продукция — сушёные, консервированные или превращённые в сок фрукты и овощи — является более конкурентоспособной на мировом рынке и имеет более высокую добавленную стоимость. Это, в свою очередь, не только увеличивает объёмы экспорта, но и способствует росту валютных поступлений в страну. В статье также рассматриваются передовые практики производства экспортно-ориентированной продукции, акцентируется внимание на ресурсосбережении, стандартизации, сертификации, брендинге и маркетинговых стратегиях. Благодаря переработке увеличивается срок хранения продукции, она становится экологически чистой и соответствует международным стандартам. В результате

экспорт плодоовощной продукции из Узбекистана может выйти на новый уровень как по объёму, так и по качеству. В заключение, модернизация систем хранения и переработки плодоовощной продукции является важнейшим стратегическим направлением для увеличения её экспортной способности. Этот процесс играет ключевую роль в развитии экспортной инфраструктуры, освоении новых рынков и обеспечении глобальной конкурентоспособности.

**Ключевые слова:** Плодоовощная продукция, переработка, экспортный потенциал, технологии хранения, упаковка, системы охлаждения, логистика, качество продукции, добавленная стоимость, современные технологии, экспортные рынки, конкурентоспособность, экспортная мощность

### Kirish

O‘zbekiston qishloq xo‘jaligining eng muhim tarmoqlaridan biri bo‘lgan meva-sabzavotchilik sohasi nafaqat ichki bozordagi oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash, balki tashqi bozorlarga sifatli mahsulotlar yetkazib berish orqali mamlakat eksport salohiyatini oshirishda ham muhim o‘rin tutadi. Har yili yetishtirilayotgan millionlab tonna meva va sabzavot mahsulotlarining eksportga yo‘naltirilishini ta‘minlash uchun ularning sifati, yaroqlilik muddati va tashish sharoitlariga mosligini kafolatlaydigan saqlash hamda qayta ishlash texnologiyalarini rivojlantirish zarur. Meva-sabzavot mahsulotlari o‘zining tez buziluvchanligi bilan ajralib turadi. Shu bois, ularni yetishtirgandan so‘ng qisqa vaqt ichida zamonaviy texnologiyalar asosida sovitish, quritish, qadoqlash yoki qayta ishlash orqali eksportbop holatga keltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonlar mahsulot sifatini saqlab qolish, ularning bozorga raqobatbardosh tarzda chiqishini ta‘minlash va qo‘shimcha qiymat yaratish imkonini beradi. Ushbu maqolada meva-sabzavotchilik mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash orqali ularning eksportbopligini oshirish yo‘llari, mavjud muammolar va ilg‘or tajribalar asosida tahlil qilinadi hamda istiqbolli yo‘nalishlar yoritiladi.

### Meva-sabzavotchilik mahsulotlarini saqlash texnologiyalarining eksportboplikdagi roli

Meva-sabzavotchilik mahsulotlari, ayniqsa, tez buziluvchan xususiyatlarga ega bo‘lganligi sababli, ularning eksportbopligini oshirishda saqlash texnologiyalarining o‘rni nihoyatda muhimdir. Saqlashning samarali tizimlari mahsulot sifatini uzaytirish, uning yaroqlilik muddatini oshirish va global bozor talablariga javob beradigan holatda saqlash imkonini beradi. O‘zbekistonning meva-sabzavotchilik sektori uchun sovitish, quritish, qadoqlash va saqlash texnologiyalari eksportni kengaytirishda asosiy omil hisoblanadi. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, O‘zbekiston 2020-yil oxiriga kelib, 2 million tonnadan ortiq meva va sabzavot mahsulotlarini eksport qilgan, ammo ularning ko‘p qismi saqlash va qayta ishlash texnologiyalarining yetersizligi sababli eksportga yaroqsiz holga kelishi yoki sifatini yo‘qotishi mumkin edi. Shu sababli, so‘nggi

yillarda meva va sabzavotlarni saqlash va qayta ishlash texnologiyalarini takomillashtirishga katta e'tibor qaratilmoqda.

### 2020-yilgi O'zbekistonning meva va sabzavot mahsulotlarining eksport hajmi

Jadval 1.

Mahsulot turi	Eksport hajmi (ming tonna)	Eksport ulushi (%)
Uzum	210	10.5
Olma	300	15.0
Sabzavotlar (boshqa)	250	12.5
Qovun va tarvuz	450	22.5
Meva-sabzavot mahsulotlari	790	39.5

O'zbekistonning meva-sabzavotchilik mahsulotlari bo'yicha eksport hajmi oshib bormoqda, ammo bu mahsulotlarni saqlash va transportirovka qilishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish lozim. Ayniqsa, sovutish tizimlarining takomillashtirilishi, mahsulotlarning qadoqlanishi va etkazib berish vaqtining qisqarishi eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy sovutish tizimlari, ayniqsa, sovuq zanjirni ta'minlash va saqlash omborlarini qurish orqali meva-sabzavotchilik mahsulotlarining sifatini saqlab qolish imkoniyatlarini yaratadi. Sovutish texnologiyalari yordamida mahsulotning buzilishiga yo'l qo'yilmaydi va u uzoq masofalarga eksport qilish mumkin bo'ladi. Misol uchun, so'nggi yillarda O'zbekistonning issiq mintaqalarida qurilgan sovutish omborlari va qadoqlash tizimlari orqali mahsulotlar eksportga tayyor holatga keltirilgan. Bundan tashqari, meva-sabzavotchilik mahsulotlarini qayta ishlash (masalan, quritish, konservalash, sharbat tayyorlash) texnologiyalari orqali qo'shimcha qiymat yaratish va ularni eksportga chiqarishda yangi imkoniyatlar ochilmoqda. O'zbekistonning uzum va qovun yetishtirish bo'yicha mavjud salohiyati yuqori va bu mahsulotlarni qayta ishlash orqali ularning eksportga raqobatbardoshligini oshirish mumkin. Natijada, meva-sabzavotchilik mahsulotlarini saqlash texnologiyalari, ayniqsa, sovutish va qadoqlash tizimlari eksportboplikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bu esa O'zbekistonning global bozorlar bilan savdo munosabatlarini kengaytirish va mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

### Qayta ishlash orqali mahsulotga qo'shimcha qiymat yaratish va raqobatbardoshlikni oshirish

Meva-sabzavotchilik mahsulotlarini faqat xomashyo sifatida emas, balki qayta ishlangan holatda eksportga yo'naltirish ularning bozor qiymatini oshirish, raqobatbardoshligini ta'minlash va xorijiy valyuta tushumlarini ko'paytirishning muhim omilidir. Qayta ishlash mahsulotga qo'shimcha qiymat berish orqali uni uzoq

muddat saqlash, turli bozorlarga chiqarish va xaridorgirligini oshirish imkonini yaratadi. Bugungi kunda jahon bozorlarida quritilgan mevalar, konservalangan sabzavotlar, muzlatilgan mahsulotlar, sharbat va pyurelar kabi qayta ishlangan mahsulotlarga talab yuqori. Ayniqsa, ekologik toza, sun'iy konservantlarsiz va tabiiy saqlagichlar asosida tayyorlangan mahsulotlar rivojlangan mamlakatlar bozorida katta ehtiyojga ega. O'zbekiston meva-sabzavotlarining tabiiyligi va sifat jihatidan ustunligi ushbu talabga to'liq mos keladi. Qayta ishlash jarayoni zamonaviy texnologiyalar va uskunalarga asoslangan holda olib borilishi lozim. Bu borada yurtimizda bir qancha loyihalar amalga oshirilmoqda. Masalan, 2022-yil davomida O'zbekiston hududlarida 80 dan ortiq yangi qayta ishlash korxonalari ishga tushirilgan bo'lib, ular yiliga 200 ming tonnadan ortiq mahsulotni qayta ishlash quvvatiga ega. Ushbu korxonalar tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar Rossiya, Qozog'iston, BAA, Xitoy va boshqa davlatlarga eksport qilinmoqda. Qayta ishlash mahsulotlarga faqat texnikaviy emas, balki iqtisodiy va marketing nuqtai nazardan ham ustunliklar yaratadi. Misol uchun, 1 kilogramm xom uzum eksportda o'rtacha \$0.6 atrofida bo'lsa, undan tayyorlangan quritilgan mayiz esa \$2–\$3 narxda sotilishi mumkin. Xuddi shunday, qovundan tayyorlangan sharbatlar, pyurelar va quritilgan mahsulotlar ham yuqori bahoda sotiladi. Bu esa eksport orqali ko'proq daromad olish imkonini beradi. Qayta ishlangan mahsulotlarning afzalligi shundaki, ular uzoq masofalarga va turli iqlim sharoitlariga bardosh bera oladi. Natijada, mahsulotni faqat yaqin bozorlar emas, balki uzoq xorijiy davlatlarga ham eksport qilish mumkin bo'ladi. Bu esa O'zbekistonning eksport geografiasini kengaytirishga xizmat qiladi. Shuningdek, qayta ishlash eksportbop mahsulotlarga xalqaro sifat sertifikatlarini olish, ekologik xavfsizlik me'yorlariga javob berish va global standartlarga muvofiqlikni ta'minlashga imkon beradi. Bu orqali O'zbekiston brendi sifatida mahsulotlarni ilgari surish va mamlakat imijini mustahkamlash mumkin. Qayta ishlash korxonalarining rivoji nafaqat eksportni ko'paytiradi, balki yangi ish o'rinlarini yaratadi, xomashyoni samarali foydalanishga olib keladi va qishloq hududlarining iqtisodiy faolligini oshiradi. Ayniqsa, hududlarda kichik va o'rta biznes subyektlarini ushbu jarayonga jalb qilish orqali ko'p bosqichli ishlab chiqarish zanjiri shakllanadi. Xulosa qilib aytganda, meva-sabzavotchilik mahsulotlarini qayta ishlash orqali ularga qo'shimcha qiymat yaratish, ularning eksportbopligini oshirish, jahon bozorida raqobatbardoshligini ta'minlash va mamlakat iqtisodiy barqarorligiga xizmat qilish imkoniyatlarini beradi. Bu yo'nalishda tizimli islohotlar, investitsiyalar jalb qilish va zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish muhim ahamiyatga ega.

### Xulosa

Meva-sabzavotchilik mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash sohasini rivojlantirish O'zbekiston qishloq xo'jaligi eksport salohiyatini oshirishda muhim omil

bo‘lib xizmat qiladi. Mahsulotlarni zamonaviy saqlash texnologiyalari yordamida yaroqlilik muddatini uzaytirish, ularning sifatini saqlab qolish va transportirovkaga mos holga keltirish orqali xalqaro bozorga chiqish imkoniyati kengayadi. Xususan, sovutish, quritish, qadoqlash va boshqa texnologiyalar eksportbop mahsulot ishlab chiqarishda muhim ahamiyatga ega. Qayta ishlash orqali mahsulotga qo‘shimcha qiymat qo‘shilishi esa nafaqat eksport narxini bir necha barobar oshiradi, balki yangi bozor segmentlariga kirishga ham imkon yaratadi. Bu jarayon O‘zbekiston mahsulotlarining jahon bozorida raqobatbardoshligini ta‘minlaydi, iqtisodiy daromadni oshiradi va qishloq hududlarida bandlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, xalqaro sifat standartlariga javob beradigan mahsulotlar ishlab chiqarish orqali eksport hajmini ko‘paytirish mumkin. Shu bois, ushbu sohani tizimli ravishda rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish, qayta ishlash korxonalarini ko‘paytirish va logistika infratuzilmasini takomillashtirish strategik yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi. Bu esa O‘zbekistonning agrar sektoridagi eksportbop mahsulotlar ulushini oshirish va mamlakat iqtisodiy barqarorligiga erishishda muhim poydevor bo‘ladi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar

1. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori.** “2022–2026 yillarda meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirish konsepsiyasi”. — T.: 2022. 3–12-betlar.
2. **O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi rasmiy hisobotlari.** "Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari eksporti 2022" bo‘limi, e‘lon qilingan sana: 2023-yil 15-fevral.
3. **Xolbo‘tayev A., Qodirov B.** “Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash texnologiyalari”. — T.: “Fan va texnologiya”, 2021. 45–67-betlar.
4. **FAO (Food and Agriculture Organization) – O‘zbekiston agrar sektori bo‘yicha tahliliy ma‘lumotlar.** [www.fao.org](http://www.fao.org).
5. **Karimov I.** “Agrosanoat majmuasini modernizatsiyalashda innovatsion yondashuvlar”. – T.: Iqtisodiyot, 2020. 89–104-betlar.
6. **“O‘zbekiston eksport salohiyatini oshirishda qayta ishlovchi sanoatning o‘rni”.**  
Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Samarqand, 2023. 32–41-betlar.
7. **UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development.** World Investment Report, 2022. Chapter IV: Investment in Agribusiness – pp. 112–130.
8. **“Agriculture and Food Security in Central Asia: Current Trends and Future Prospects”.**  
Springer, 2021. Chapter 6: Value Chains and Processing – pp. 123–145.

- 
9. **International Trade Centre (ITC).**  
“Export Potential Assessment of Uzbekistan’s Horticultural Sector”. Geneva, 2020.  
Section 2.2: Processed Fruit and Vegetables – pp. 19–29.
10. **“Meva-sabzavot mahsulotlarini qayta ishlashda ilg‘or xorijiy tajriba”.**  
Tahliliy sharh – Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi, 2023. 5–14-betlar.

